

Güneş, A. (2022). Kütüphanelerde yenilikçi hizmetler: Makerspace. Ankara: Töz Yayınları, 2022, 198. s. ISBN 9786057389305

Burcu Aydemir Şenay*

Book Review

Innovative Services in Libraries: Makerspace

In both international and national literature, research on makerspaces is limited and the interest in the subject is quite high. It is noteworthy that the writer Ayşenur Güneş has prepared a detailed study on the subject. In addition, she presented a model proposal for makerspace by identifying the questions and problems that may be encountered during the establishment of creative spaces for libraries and the creation of innovative services in libraries.

“Makerspace”, sadece kütüphanecilik alanında değil farklı disiplinlerde de ele alınan bir konudur. Bu bağlamda farklı disiplinlerde hazırlanmış makerspace konulu kitaplar bulunmaktadır. Buna karşın bu kitap, Türkiye’de kütüphanecilik alanında hazırlanan ve yazarın doktora tezinin kitap olarak düzenlenmesi sonucu oluşturulmuş ilk kitap olma özelliğiyle ulusal literatüre katkısı yadsınamaz. Yazarın konuyu açık, yalın ve akıcı bir dille incelemesi ve sunması kütüphanecilerin konuya hâkim olmaları açısından da oldukça önemlidir.

Yazar kitabında, yenilikçi hizmetler ve makerspace konularını, “*Kütüphane Hizmetlerinde Yaratıcılık ve Yenilik*”, “*Stem, Makerspace ve Kütüphaneler*”, “*Kütüphane Türlerinde Makerspace Uygulamaları*”, “*Dünya’da ve Türkiye’de Makerspace Uygulamaları*”, “*Araştırma Bulguları*”, “*Kütüphanelerde Makerspace Uygulamalarına İlişkin Model Önerisi*” ve “*Sonuç ve Öneriler*” olmak üzere 7 bölüm ve bu bölümlere bağlı alt bölümler şeklinde hazırlamıştır.

Kitabın ilk bölümü olan “*Kütüphane Hizmetlerinde Yaratıcılık ve Yenilik*” bölümünde, kütüphanecilik alanı için en temel konulardan olan kütüphane hizmetlerinin ele alındığı,

* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: burcu.senay@atauni.edu.tr
Atatürk University, Department of Information Management. E-mail: burcu.senay@atauni.edu.tr

Gönderim Tarihi - Received: 07.03.2022

Kabul Tarihi - Accepted: 11.06.2022

Yayımlanma Tarihi - Published: 30.06.2022

devamında ise kütüphaneyi oluşturan unsurların ayrıntılı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Konunun kavramsal altyapısının oluşturulabilmesi amacıyla yaratıcılık kavramı ve kavrama bağlı yaklaşımlar, yaratıcılık kuramları yaratıcılığın tarihsel gelişimi ile birlikte detaylı bir literatür araştırması yapılarak incelenmiştir. Yaratıcılık kavramlarıyla doğrudan ilintili olan yenilik ve yenilikçilik kavramlarının, kütüphanelerde diğer kurumlardan farklı biçimde, özellikle kütüphane hizmetlerinde yeni uygulamalar içerisinde, yer bulduğu belirtilmiş ve bu uygulamaların sadece sağlanan ekipman, araç ve yürütülen faaliyetlerle değil, aynı zamanda kendi kendine öğrenme, bilgi paylaşımı gibi bireysel ve toplumsal gelişime katkı sunduğu dile getirilmiştir.

“*Stem, Makerspace ve Kütüphaneler*” bölümünde ilk olarak kuramsal alt yapının desteklenmesi amacıyla hızla gelişim gösteren STEM hareketinin kavramsal içeriği ele alınmıştır. Bu bağlamda ayrıntılı bir literatür çalışması yapıldığı ve buna bağlı olarak tanımların değerlendirildiği belirtilmiştir. STEM yaklaşımının yanında bireylerin, tüketimden uzaklaştırılarak üretim için yönlendirilmelerine olanak tanıyan Do It Yourself (DIY-Kendi kendine yap) girişimleriyle, yaratıcılık ve yenileşim kavramlarının ortaya çıktığı açıklanmış ve tüm bu gelişmelerin makerspace mekânlarını oluşmasına olanak tanıdığı ifade edilmiştir. Konunun daha net anlaşılması için makerspace kavramı, ayrıca kavramın eğitim ve kütüphane ile ilişkisi bu bölümde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Makerspace hizmetleri ve bu hizmetlerin sunuldukları mekânların kütüphanelerde yeni oluşu dolayısıyla hizmetin henüz tam olarak tanınmaması nedeniyle konu ile ilgili eğitim hizmetinin verilmesinde, proje geliştirilmesinde ve makerspace hizmeti sunan kütüphanelerin bulunmasında güçlük çekildiği belirtilmiştir.

Kitabın üçüncü bölümü olan “*Kütüphane Türlerinde Makerspace Uygulamaları*” bölümüne ilk olarak halk kütüphanelerinde makerspace uygulamaları ile başlanmıştır. Bu bağlamda 2006 yılında ilk makerspace hizmeti sunan Fayetteville Free Kütüphanesi’nin (FFL)’nin sunduğu hizmetler incelenmiş ve bu hizmetler sunulan görsel öğelerle desteklenmiştir. Üniversite kütüphanelerinde sunulan makerspace hizmeti, 2012 yılında ilk makerspace hizmeti sunan üniversite kütüphanesi olan Nevada Üniversitesi DeLaMare Kütüphanesi ile değerlendirilmeye başlanmıştır. Nevada Üniversitesi DeLaMare Kütüphanesinde makerspace hizmeti sunulmadan önce farklı disiplinlerin, makerspace hizmetine yönelik araçları kullanma fırsatı yakaladıkları belirtilmiştir. Bu durumun ise üniversite içerisinde bulunan herkesin bu araçlara eşit bir şekilde ve maker felsefesi gereğince kaynak paylaşımı sağladığı ifade edilmiştir. Çocuk ve okul kütüphanelerinde makerspace hizmeti, kuramsal içeriğin sunumunun ardından The Evergreen Okul Kütüphanesi’nin sunduğu hizmetler değerlendirilerek ele alınmıştır.

“*Dünya’da ve Türkiye’de Makerspace Uygulamaları*” başlıklı bölümde, öncelikle 2005 yılında Dale Dougherty girişimleriyle başlayan maker hareketleri ve dünyada makerspace uygulamaları ele alınmıştır. 2006 yılında ilk kez makerspace hizmeti sunan Fayetteville Free Kütüphanesi’nden sonra 2015 yılında Amerika’da yapılan bir araştırmada toplam 41 kütüphanede maker hizmetinin sunulduğu, 11 kütüphanenin hizmeti sunmaya hazırlandığı, 12 kütüphanenin ise konuyla ilgili herhangi bir planının olmadığı belirtilmiştir. Dünyada kütüphanelerde makerspace hizmeti sunma girişimleri hızla artarken 2013 yılında Çin Şanghay Kütüphanesi’nde maker hizmetinin sunulduğu ek olarak İskandinav kütüphanelerinde, Birleşik

Krallıkta bulunan kütüphanelerde ve Hollanda'da halk kütüphanesi içerisinde hizmetin sunulduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda makerspace çalışmalarında kullanılan ekipmanlar ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Türkiye'de farklı isimler altında geçmiş dönemlerde makerspace hizmetiyle karşılaşmış olduğu dile getirilmiştir. Bu bağlamda *'Köy Enstitüleri'* nin ve *'Eşekli Kütüphaneci'* olarak bilinen Mustafa Güzelgöz'ün sundukları hizmetlerin aslında makerspace hizmetinin temel taşlarından oldukları ifade edilmiştir. Günümüzde 'Millet Kütüphanesi'nde makerspace hizmetinin sunulmasına yönelik girişimlerin olduğu, buna bağlı olarak kütüphaneye ait web sitesinde eğitim merkezi başlığı altında bulunan atölyeler kısmında kullanıcılara, kütüphane içerisinde çeşitli konularda atölye çalışmalarının yapıldığı ve yapılacağı bilgisinin verildiği belirtilmiştir. Yine belediye kütüphanelerinin de söz konusu hizmeti sunmak için çeşitli girişimlerde bulunduğu; fakat henüz herhangi bir belediye kütüphanesinde hizmetin sunulmadığına değinilmiştir. Bunların dışında üniversite kütüphaneleri kapsamında Kadir Has Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Nişantaşı Üniversitesi gibi bazı üniversite kütüphanelerinde hizmetin sunulduğu ifade edilmiştir.

"Araştırma ve bulgular" kısmı, kitabın beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Kitapta ele alınan konunun kapsamına uygun olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş, fakat farklı veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Kitapta farklı veri toplama tekniklerinin kullanılması kuşkusuz çalışmaya zenginlik katmaktadır. Öncelikle konunun kuramsal alt yapısının oluşturulması amacıyla belgesel tarama yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmanın uygulama bölümünün yürütülebilmesi amacıyla nitel araştırma yöntemi veri toplama tekniklerinden olan doğrudan gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında toplanan verilerin analizi, betimsel analiz yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. İlk olarak kütüphane türlerinden üniversite kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri ve okul kütüphaneleri, kütüphaneyi oluşturan unsurlar bağlamında değerlendirilmiştir. Bunların dışında yarı yapılandırılmış görüşme sırasında elde edilen veriler analiz edilerek kütüphanelerin mevcut durumları hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada veriler üç aşamada toplanmıştır. İlk aşamada, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kütüphane Daire Başkanı Ahmet Aldemir ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak, makerspace ve kütüphane hizmetleri hakkında görüşleri içeren veri toplanmıştır. İkinci aşamada, makerspace hizmeti sunun Uşak İskender Pala İl Halk Kütüphanesi, Muş İl Halk Kütüphanesi ve Kırşehir Âşık Paşa İl Halk Kütüphaneleri ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Son aşamada ise üniversite kütüphanelerinden örnek olarak alınan Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi kullanıcı hizmetleri yöneticisi Cem Özel ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Aynı zamanda kütüphanede sunulan makerspace hizmetlerini yerinde incelemek adına makerspace alanı gezilmiş ve kullanıcılarla görüşülmüştür. Kapsama dâhil edilen kütüphanelerin sundukları hizmetler her bir kütüphaneye ait başlıklar altında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Kitabın altıncı bölümü olan *"Kütüphanelerde Makerspace Uygulamalarına İlişkin Model Önerisi"* bölümünde, çalışma kapsamına alınan her bir kütüphane için ayrı ayrı kütüphanelerin verecekleri makerspace hizmetinin nasıl olması gerektiği vurgulanmış ve öneriler sunulmuştur. İlk olarak makerspaceler hizmete açılmadan kütüphanelerin kendi kurum politikalarına uygun olarak yazılı politikaların belirlenmesi gerekliliği belirtilmiştir. Sonrasında her kütüphanede bir derme geliştirme biriminin oluşturulması ve bu birimde çalışacak olan

personelin teknolojiyle ilgili ve en önemlisi makerspacelerde kullanılacak olan cihazların seçim ve sağlanmasından sorumlu olması konusunda öneri sunulmuştur. Aynı zamanda makerspacelerde bir nevi rehber niteliğinde gönüllü personellerin çalışması, düzenli aralıklarla konu ile ilgili uzmanlarla atölye çalışmalarının yapılması, makerspace ile ilgili kullanıcıların bilgi edinimlerini sağlayarak, yapılacak çalışmalar konusunda da işbirliği içerisinde bulunmalarını olanaklı kılacağı görüşü vurgulanmıştır. Yazar tarafından sunulan öneriler arasında, makerspacelerde kullanılan cihaz temizliği konusunda yapılacak uygulamalar da bulunmaktadır. Bunun için uygun firmaların tespit edilerek, bu firmalara cihaz bakımlarının yaptırılması önerilmiştir. Bir başka öneri ise, kullanılan cihazların kullanıcılara ödünç verme prosedürleri ile ilgilidir. Kullanıcıların makerspacelerde bulunan cihazları kullanabilmek için bir kimlik kartına sahip olmaları, ödünç verme hizmetine ait tutanağı imzalayarak cihazları kullanmaları mümkün olmalıdır şekilde ifade edilmiştir. Fakat bu öneri hizmet alanının küçük ve cihazların derslerde kullanılabilir olması nedeniyle okul kütüphanelerine yönelik getirilmemiştir. Bir başka ifadeyle okul kütüphanelerinde ödünç verme hizmeti sunulmaması önerilmiştir. Makerspace hizmeti almak isteyen ve bunun için kayıt yaptıran her kullanıcıya mekân tanıtımı, cihaz kullanımı ve genel kuralları da içeren bir oryantasyon eğitimi verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine kullanıcıların bilgi gereksinimlerinin giderilmesine yönelik bir kitaplık oluşturulması, fakat bu kaynakların danışma kaynağı olmasından ötürü ödünç verme hizmetinin sunulamayacağı ifade edilmiştir. İş sağlığı ve güvenliği konusunda hem personelin hem de kullanıcıların gerekli eğitimleri almaları gerektiği vurgulanarak, bu konunun kullanıcı hizmet sözleşmesinde de detaylı olarak yer alması gerektiği önerilmiştir. Kütüphane türlerine yönelik geliştirilen model önerileri kütüphanelerin temel unsuları bağlamında geliştirilerek sunulmuştur.

Kitabın son bölümü olan “*Sonuç ve Öneriler*” kısmında, hem kuramsal bölümlerde ele alınan örneklerden, hem de uygulama bölümünde ülkemizde incelenen üç kütüphanede gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilere bağlı olarak sonuçlar sunulmuştur. Ulaşılan sonuçlara göre konuya ilişkin çeşitli öneriler getirilmiştir. Kitapta bir kütüphanede makerspacelere yönelik cihazlar var ve bu cihazlar kullanılamıyorsa, makerspace hizmetinin öneminin anlaşamadığı yorumu yapılmıştır. Halk kütüphanelerinde makerspace hizmetinin sadece tek bir özelliğinin kullanıldığı belirtilmiş, bu durumun kütüphanede maker kültürünün oluşuma engel olduğu vurgulanmıştır. Buna karşın yine halk kütüphanelerinde çocukların makerspacelerin farkına vararak bu mekânları kullanmaları, hizmetin öneminin vurgulanması gerektiği konusunu gündeme getirmiştir. Üniversite kütüphanelerinde ise makerspaceler, yurtdışı örnekler dikkate alınarak hazırlanmış ve bu açıdan üniversite kütüphanelerinde maker kültürünün oluştuğu yorumu getirilmiştir. Aynı zamanda yine üniversite kütüphanelerinde makerspace hizmeti alan kullanıcılar, günlerinin büyük bir bölümünü bu mekânlarda geçirdiklerini, bu nedenle mekânların daha büyük olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu durum makerspace hizmetinin ne derece gerekli olduğunu göstermektedir görüşü sunulmuştur. Yazar, kütüphaneler için makerspace hizmeti sunulmadan önce hizmete yönelik tüm aşamaların aynı anda uygulanması, özellikle tek bir konu üzerinde yoğunlaşmaması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bunun için kullanıcı ilgilerinin belirlenmesinin doğru olacağı görüşünü belirtmiştir. Yazar, aynı zamanda yapılan görüşmelerde hizmet sözleşmelerinin ve kurum politikalarının belirlenmediğini, bu nedenle öncelikle konuyla ilgili yazılı bir politika oluşturulması gerektiğini

ifade etmiştir. Makerspace hizmetinin yaygınlaşması için hizmetin ve amacının ne olduğu ve nasıl sürdürüleceği, gibi konuların açığa kavuşturulması gerekliliği dile getirilerek makerspace hizmetinin, kütüphanenin bir parçası olduğu özellikle vurgulanmış, söz konusu hizmetin kütüphanelerde yaygınlaştırılmasıyla, hizmetin toplumun her kesime ulaşabileceği görüşü belirtilmiştir.

Makerspacelerin, bireylerin çeşitli araçları kullanma, üretme ve çalışma istekleri var olduğu sürece geçmiş dönemlerde de farklı hizmet şekilleriyle ortaya çıktığından bahseden yazar, bu durumu ülkemizden “Köy Enstitüleri” ve “Eşekli Kütüphaneci” örnekleriyle göstermiştir. Teknolojinin gelişimi ve kullanıcıların -kütüphanelerden gereksinimlerini giderme aşamasında- artan taleplerine karşın makerspace hizmetinin hala yeterince kütüphane tarafından sunulmadığı oldukça dikkat çekicidir. Oysa yazarın da belirttiği gibi makerspacelerde kullanıcılar özgür üretim imkânı bularak aynı zamanda diğer kullanıcılarla etkileşim içerisinde sosyalleşme ve işbirliği fırsatını da elde etmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kitap, uluslararası örnekleri inceleyerek ülkemizde var olan makerspaceleri ve sundukları hizmetleri örnekleriyle birlikte detaylı incelemiş ve var olanlarda bulunan soru ve sorunlara yönelik ve aynı zamanda yeni açılacak yaratıcı mekânlar için rehber olma niteliğinde öneriler getirmiştir.

İzin ve Katkı Bildirimleri

Yazarlık Katkısı: Çalışma tek yazarlıdır.